

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 141.7; 323.21

DOI: 10.36550/2522-9230-2023-15-6-11

Туренко Олег Станіславович,
доктор філософських наук, професор,
професор кафедри загальноправових дисциплін
Донецького державного університету внутрішніх справ
e-mail: turenko.oleg1@gmail.com
https://orcid.org/0000-0002-4635-4731

**ІНВЕРСІЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ: МІЖ ПОЛІТИКО-ПРАВОВОЮ ТЕОРІЄЮ ТА
КЛІЄНТАЛЬНОЮ ТРАДИЦІЄЮ**

Розкривається інверсія толерантності в технології влади і виявляється значення клієнтарної традиції на цей процес. Інверсія толерантності відбувається завдяки підміні діапазону ліберально-демократичних сенсів, де практика штучної терпимості стає засобом дисциплінарної влади, яка прагне сформувати конформізм до некомпетентних, аморальних та антигуманістичних дій можновладців. Ці практики базуються на клієнтарній традиції, яка суперечить модерним ідеям конституціоналізму, демократії, верховенства права і формує не здатного до самоствердження індивіда.

Виходячи з останнього, в юриспруденції доцільним буде використовувати термін «не дискримінація», оскільки він менш спотворює змістовні діапазони толерантності і може бути ефективним інструментом захисту прав людини і верховенства права. Термін «толєрантність» може залишатися теоретичним поняттям, і використовуватися як один із принципів нормотворчої діяльності. До цього слід юридично регламентувати межі толєрантності – це принцип не може бути повністю діяти в стані війни а також він не призупиняє право громадян виказувати свої переконання стосовно влади і механізмів прийняття політичних рішень.

Сучасна інверсія толєрантності є діалектичним процесом розвитку суспільства, яка потребує постійної верифікації сенсів цього поняття і його практичне впровадження в юридичній практиці.

Ключові слова: толєрантність, не дискримінація, влада, конформізм, клієнтарізм, демократія, верховенство право, конституціоналізм.

Turenko O. THE INVERSION OF TOLERANCE: BETWEEN POLITICAL AND LEGAL THEORY AND THE CLIENT TRADITION.

The inversion of tolerance in the technology of power is revealed and the importance of the clientelistic tradition on this process is revealed.

It should be noted that there was a need to transform the concept of «tolerance» into a legal form. The author believes that it is appropriate to use the term «non-discrimination» because it distorts the meaningful ranges of tolerance less and can be an effective tool for protecting human rights and the rule of law. As for the term «tolerance», it remains a theoretical concept and can be used as one of the principles of rule-making activity. Before that, the limits of tolerance should be legally regulated - this principle cannot suspend the right of citizens to express their beliefs about the authorities.

The key prerequisite for the democratic, constitutional reform of Ukraine is to overcome the clientelism tradition (corruption, which is a consequence of this phenomenon), which, in the conditions of falsely liberal practices of those in power, permeated all social and political spheres of power and established itself as a systemic institution. In these conditions, state power has become extremely ineffective and anti-democratic, it destroys integrity as a social principle of social solidarity. Based on the above, it should be stated that there is an urgent need for research capable of explaining modern forms of clientelism and methods of overcoming it in a transit society.

The modern inversion of tolerance is a dialectical process of social development that requires constant verification of the meaning and practices of this concept. In modern realities, thanks to the change of perceptions of meanings, tolerance has become a means of disciplinary power, which forms the passive neutrality of citizens to the incompetent, immoral practices of those in power. These practices are based on the clientelistic tradition, which is ontologically an authoritarian-utopian, traditionalist worldview. Clientelism contradicts the modern ideas of progress, freedom, constitutionalism, democracy and forms a «suffering in vain», a passive individual incapable of self-assertion.

Key words: tolerance, power, clientelism, democracy.

Постановка проблеми. З доби античності і раннього християнства, проголошення принципу любові до ближнього, через велику кількість непримирених конфліктів, захисту західноєвропейська цивілізація модерна легітимізувала толєрантність як принцип соціально-політичного співжиття. Цю подію можна вважати одним із досягнень людства, яка і досі забезпечує впровадження в життя принципів гуманізму, прав і свобод людини, верховенства права, демократії тощо.

В українській науці термін «толєрантність» затвердився на початку 90-х років ХХ ст. Подальші наукові розвідки виявили, що толєрантність є амбівалентним явищем соціального життя. Тому кожна з гуманітарних наук, виходячи з власного поля дослідження, виробила свої трактовки цього поняття. Цей

факт робить толерантність багатозначним поняттям і ставить завдання оформити однозначну дефініцію. Втім, застосування терміну толерантність в громадському житті України має не наукові коріння, а міжнародно-правові. Мотивувальним джерелом практики застосування цього терміну є основоположні принципи толерантності в резолюціях Генеральної Асамблеї ООН («Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації», «Декларація принципів терпимості» тощо), рішеннях Європейського суду з прав людини. Прийняття Конституція України, ратифікація згаданих резолюцій ООН і визнання рішень ЄСПЛ практичним джерелом права для національних судів затвердило поняття «толорантність» в публічно-правовій сфері України, надало йому статус соціальної норми. Більш того через близькі до сенсу заміники (не дискримінація, плюралізм, лояльність, політкоректність) цей термін почав отримувати в українській правовій системі юридичну форму.

Не зважаючи на військовий стан в Україні, правовими об'єктами толорування залишаються багато соціальних явищ. Втім, зовсім зійшла у «тінь» державоустановча сфера демократії – питання міри толорування політичної влади, право громадян критикувати принципи і методи управління, відстоювати свої особисті переконання. Адже від ефективності вирішення цієї сфери залежить реалізація в правовій системі країни принципів свободи і справедливості, утвердження демократичної форми держави.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Досліджували сенси толорантності наступні зарубіжні вчені: С. Бенхабіб, Ю. Габермас, Д. Грей, О. Гьофе, Г. Дворкін, К. Маркузе, Ч. Кукатас, П. Ніколсон, Д. Ролз, Л. Свендсен, Ч. Тейлор, М. Уолцер та інші. У вітчизняній науці це питання аналізувалося Є. Бистрицьким, І. Галицьким, Ю. Іщенко, В. Муляром, В. Разметаєвої, А. Стовбою, О. Тарасишиною, О. Тяглом та інші.

Метою статті є виявлення змістовної та практичної інверсії поняття «толорантності» в сучасних технологіях влади і розкриття впливу клієнтарної традиції на цей процес.

Викладення основного матеріалу дослджження. *Сутність влади.* М Фуко проголошував, що владу слід розглядати як розсіяний феномен. Це людські багаторівневі відносини, які дозволяють одним індивідам впливати на інших, одним «керувати» іншими. Влада надзвичайно багатоманітне явище, яке існує не як окремий феномен, а є складні і багаторівневі соціальні відносини. Вона не являється суто державним або юридичним атрибутом, а присутні у всіх сферах суспільної взаємодії. Її механізм значно ширше, чим правовий апарат, влада здійснюється через процедури панування, які дуже багаточисельні і тому процедури влади завжди відкриті. Постмодерність додає, що влада є «безліч впливів на можливу дію: вона працює в полі можливостей, куди вписується поведінка чинних суб'єктів: влада спонукає, стимулює, відмовляє, полегшує чи ускладнює, розширює чи обмежує, робить більш менш ймовірними; у граничному разі влада примушує або перешкоджає абсолютно; але у будь-якому разі влада є способом на одного чи кілька діючих суб'єктів – та й те, поки суб'єкт діє чи може діяти. Отже, вплив на дію» [1, р. 789]. При цьому, як спосіб впливу влада включає в собі свободу і «здійснюється тільки над «вільними» суб'єктами» [1, р. 790]. Відтак, в фукодінській теорії поширення і масштаби влади залежить від суб'єктивної самооцінки свободи.

На думку М.Фуко, в сучасну добу домінують два типи влади: дисциплінарна і біовлада. Дисципліна це міцно стягнута петлями сітки контролю, свого роду засоби управління масами, засоби підпорядкування його елементів тому чи іншому режиму розміщення, відносин координації. Завдяки виховним методам: підтримки, контролю, нагляду, управлінню і організації дисциплінарна влада виховує безліч людей і формує неформально-ієрархічну сітку підкорення, де у підлеглих створюється ілюзія постійної присутності. Головною формою виховання став принцип «розмежування», коли групу людей поділяють на елементарні складники, визначаючи кожному встановлене місце. З часом індивід самостійно починає регулювати свою поведінку, формувати «задану» ідентичність і прагнути бути корисним владі. Об'єктом біовлади є біологічні процеси життя людей: народжуваність, смертність, рівень здоров'я.

Завдяки становленню двох останніх типів влади змінюється науковий дискурс про життя, виникає правова сфер взаємодії. Формується окрема форми влади – «влада-знання». Це знання про людей, які проходять соціалізацію дисциплінарними засобами. Управлінські знання накопичились в ході довготривалого спостереження можновладців за об'єктами впливу, їх реакціями і відхиленнями. З іншого боку, «влада-знання» - це знання про включення людей в існуючу сітку влади. Отак, це знання про «вірні» дії в конкретному соціальному просторі, які можуть підняти індивідам соціальний статус.

Відтак, влада є явищем, що діє без визначеної централізованої упорядкованості, це міріада локальних різнорідних взаємовідносин які існують як в державно-правовому просторі, так і за його межами. Вона є нестійкою і відкритою сіткою, де кожен визначає міру своєї свободи. В сучасному суспільстві і ліберальному типі (*laissez-faire* – невтручання) держави існує асиметрична форма влади, де не останню роль грає клієнтарна традиція.

Загрози клієнтаризму української демократії. Слід зробити застереження. Поняття «клієнтаризм», «клієнтарна традиція» близькі по своєму сенсу до сучасних ліберально-демократичних понять: «соціальний капітал», «довіра», «політична коректність». Ці практики, для покращення соціального добробуту і тіснішого зв'язку держави з соціумом, використовують публічні механізми і виходять з ідеї добрососуського співробітництва держави і суспільства. Їх не слід плутати з клієнтарними відносинами. Останні в умовах ліберальної демократії отримують більш масштабні можливості приховано впливати на політичні рішення державної влади. В українській науці тема впливу клієнтаризму на систему влади не отримала широкого

розповсюдження [2, 3], а зарубіжні науковці втратили інтерес до цієї теми на початку XXI ст. Автор сподівається, що останні події – експансія рф на Україну і міжнародний правовий порядок, за яким розкривається факт панування клієнталізму в політичній системі рф, спонукає науковців на ретельне дослідження цього феномену.

На думку А. Мончака, клієнтарні відносини являються найдавнішими і усталеними суспільними зв'язками які властиві майже всім історичним епохам. На думку польського вченого, сучасний світ пронизаний діахронічною системою клієнтарних зв'язків, які мають як традиційні, так і новітні неформальні форми розвитку в системі влади [4, с. 16]. В громадській думці України існує переконання що клієнталізм як наслідок тоталітарного минулого в ході декількох хвиль реформування переборених, і тому розвитку демократії він не загрожує. На думку автора, ця оцінка є хибною. Адже досвід країн Латинської Америки та Південно-Східної Азії, що розвивають демократію свідчить про неоднозначні наслідки боротьби з клієнталізмом. Дослідники стверджують, що період «благівісних надій» що завдяки економічному розвитку і політичній конкуренції це явище буде подолано завершилось розчаруванням. Клієнтарні відносини залишаються впливовим чинником соціально-політичного життя великої кількості країн, заважаючи розвитку, а іноді і руйнуючим фактором, в них демократичних інституцій.

Українське суспільство залишається «транзитним», його рух від патерналістичних практик до демократичних інституцій залишається не стійким. Принципи і механізми формування адміністративного апарату досі пронизані радянською номенклатурною традицією. Як стверджує Ш. Фітпатрік, радянська еліта наскрізь була пронизана клієнтарними зв'язками. А Дж. Кавата доповнює, що на початку XXI ст. більшість пострадянських еліт адаптували клієнтарну традицію до ліберальних форм і з успіхом для себе імітують побудову демократії в своїх країнах [3, с. 14]. Можна стверджувати, що в Україні за пересивною демократією, приватизацією державного апарату та ЗМІ приховується клієнтарна традиція, що з доби СРСР існує в модерній формі.

Відтак українська еліта успадкувала клієнтарну традицію взаємовідносин, де між різними соціальними верстами діє неформальний обмін ресурсами і послугами. Ця дисциплінарна системи влади, в якій патрон може постійно й уповноважено примушувати клієнтів до усталеної поведінки і має засоби забезпечення контролю над їх діяльністю. Клієнтарні відносини мають наступні форми: приватне заступництво, формування мережі особистих ставлеників, створення угруповань всередині державного апарату і груп, що контролюють вибори, створення «політичних машин» і локальних «босів» [2, с. 10]. Клієнтарні групи мають мету – безіменне концентрація влади у неформальному виді, при умові максимальної невідподальності. Бо природа клієнталізму знаходиться в приватній сфері суспільства, яка поглинає публічну сферу, заміняє політику дисциплінарними техніками і тим підкорює собі політичне життя суспільства.

Клієнтарна традиція формує певну ієрархічну систему: патрони-бенефіціари, різно-рангові клієнти, які «розквартировані» в державних установах, політичних партія і громадських організаціях та господарських одиницях різної форми власності і нарешті – всі, хто знаходиться за колом постійних клієнтарних відносин. Таким чином, клієнтарна традиція зберігає принципи станового суспільства, розподілу соціуму на господарів та підлеглих – вона суперечить ідеї європейської модернізації і прогресу, тому що має застиглу систему цінностей і авторитарну природу. Клієнталізм руйнує модерні конституційні принципи: суверенності народу та його право формувати законодавчу владу, рівності, розподілу влади, верховенства права, демократичну конкуренцію тощо. І нарешті ця традиція знецінює ідею української державності, її легітимність, руйнує необхідну для перемоги над рф і модернізації країни загальну консолідацію, віру в справедливе майбутнє.

В середині цих груп панує атмосфера вірогідданства і переконання, що світ слід поділяти по принципу свій-чужий. Ця світоглядна установка базується на архаїчній традиції підкорення, де клієнт є нижчим індивідам, який не здатен на вільне, самостійне життя. Цей тип індивідуальності спрощує дійсність і відчужує себе від реальності. В теорії Е. Левінаса це пасивний, замкнутий на своїх марних стражданнях індивід, який займає свавільну позицію «ворожості-до-всього-згоди» не тільки до інших, але до метафізичних ідей, до суспільства та історії, до свого життєвого призначення [5, с. 110-111]. Єдиною насолодою такої люди є насолода владою – кратофобія.

Відтак, клієнтарна традиція є загрозою європейських принципів демократії, свободи, доброчесності та існуванню громадянського суспільства в Україні.

Інверсія толерантності в сучасних технологіях влади. Толерантність є проектом Просвітництва і ліберальних мислителів XVII-XIX ст. Інтелектуали цих рухів виходили з ідеї панування секуляризованого розуму, мета якого втискувати всю складність і протиріччя життя, культур й історії у прокрустове ложе вульгарної раціоналізації. В ту добу переважала думка, що всі феномени соціальної реальності необхідно пропустити через горнило наукової верифікації і за рахунок цього виробити універсально-утілітарні принципи співробітництва людей. Ці принципи ставали суспільно-політичними нормами, однією з яких стала толерантність. Її мета, в умовах росту різноманітних антагонізмів (класового, національного тощо) зберегти соціальний мир. Доволі ясно розкрив цю мету Л. фон Мізес. Вчений проголошував, що «лібералізм вимагає терпимості, дотримуючись принципу, а не з протиріччя. Він вимагає терпимості навіть до явно безглузких вчень, абсурдних форм брехні і по-дитячому дурних забобів. Він вимагає терпимості до

доктрин і переконань, що є шкідливими та руйнівними для суспільства, і навіть до тих рухів, з якими невтомно бореться. Вимагати і виявляти терпимість лібералізм спонукають не повагу до змісту доктрини, до якої слід бути терпимим, а знання того, що тільки терпимість може створити і зберегти мир у суспільстві, без якого людство буде відкинуте у варварство та потребу давно минулих епох» [6, с. 34].

Ще раніш, обґрунтовуючи мету збереження миру, С. Пуфендорф надавав рекомендації досягнення суспільного порозуміння: «щоб перебувати у безпеці їй (людині) необхідно бути товариською, тобто об'єднуватися з подібними до неї людьми і так вести себе стосовно них, щоб не давати їм щонайменшого приводу завдавати їй шкоди і щоб, навпаки, мотивувати їх зберігати її вигоди і сприяти їм (commoda). Закони цієї товариськості (socialitas) – закони, що навчають людей, як поводитись, щоб стати корисними (commodum) членами людського суспільства, – називаються законами природи» [7, с. 356].

Ці два вислови можна поєднати в одне концептуальне коло. Обидва автори ставлять одну мету – дисциплінований індивід мусить своїми практиками досягати миру і співробітництва. В сучасній термінології це досягається толерантністю, яка виступає засобом більш значимої концепції – теорії «суспільного договору», який в свою чергу призупиняє стан «війни всіх проти всіх». Щоб не повернутися до жахаючого минулого і зберегти сформовану злагоду, індивіди мусять терпіти «менше зло», напрацьовувати утилітарну товариськість з іншими. Відтак, терпимість проголошувалась обов'язком – добродесна людина повинна мотивувати інших до соціальної злагоди. Цей принцип возводиться у ранг закону і стає авторитарним засобом хабітуалізації, утопічним закликом до суспільно-раціонального удосконалення.

Утопічність і авторитарність принципу толерантності являється не випадковістю, а закладеним в його сенс технологією, яка повинна утримувати нетямущих можновладців і індивіди зробити як можна менше зла. Якщо ж, на думку К. Поппера, громадянська норма не виконується і людина стає нетерпимим то слід «проголосити право не бути терпимим до нетерпимих. Ми повинні оголосити поза законом усі рухи, які сповідують нетерпимість, і визнати підбурювання до нетерпимості та гоніння таким самим злочином, як підбурювання до вбивства» [8, с. 316]. Тобто, інтолерантність втрачає легітиміацію і проголошується злочином. Відтак, як мораль в макіавелізмі що є інструментом господаря, так і практика толерування в модерном дискурсі отримує амбівалентну ознаку – вона стає подвійним засобом: забезпечення миру і одночасно дисциплінарною технологією влади. Досягнення злагоди забезпечується завдяки звуженню свободи, публічної активності людини.

Дисциплінарна практика влади змінювати змістовні діапазони толерантності, веде до зміни світоглядних переконань, переформатовуванню ідентичності. В цьому ракурсі О. Гьоффе поділяє толерантність на «пасивну» і «активну». Перша є «безпринципним» терпінням, моральною байдужістю що, зі слів Гете ображає особистість. «Активна» чи «автентична» толерантність «вибудовується на усвідомленні власної цінності, самодостатності, або почутті власної гідності на особистій та колективній силі, яка відмовляється від будь-якого почуття зверхності» [9, с. 187]. Останній тип толерантності для влади є загрозливим – він мобілізує її до відповідальності і тому вона формує «пасивну толерантність».

Втім, концепт толерантності в ранньому модерні не отримав великої ефективності. Революційний фанатизм всіх забарвлень показав, що найбільшій об'єктом нетерпимості є влада. Для подолання різних видів антагонізму в західних країнах починають утверджуватися ліберальні за своїй правовій та конституційній структурі демократичні устрої. Первісно вони не подолали антагоністичні протиріччя. Ситуація змінилась після II Світової Війни, в добу формування суспільства споживачів коли відбулась переоцінка демократичних практик і утвердилась агоністична політична система. Спираючись на принцип плюралізму, агоністична демократія прагнула знизити рівень протиріч, завдяки чому толерантність в повній мірі отримує статус практичного засобу. Формально ця політична система досі діє доволі вдало і уявляється що всі суспільні антагонізми подолані. Втім, сучасні реалії (захват Капітолія, безлади в Парижі тощо) вказують, що агоністична демократія і толерантність є штучним прикриттям антагонізмів і тому залишається утопією, яка ставить ідею вище реальності, нехтує політичну динаміку.

Вимога до плюралізму переконань, терпимості до дій іншого, які суперечать ментальній базі суспільства формує хибні стандарти, знімають з них обмеження, розвивають двоїсті позиції й надає легітиміацію суспільству всездозволеності. В будь-якій політичній дискусії плюралістична людина не може зайняти принципової позиції. Вона, як флюгер, не може визначити свого кредо до зла і тому конфлікт цінностей не може бути вирішений. Світогляд такої людини стає марно страждаючим. Отак, толерантність паралізує «незгодних», омертвляє особисту думку і тому зі слів Г. Маркузе, трансформується в «репресивну толерантність», що служить справі пригноблення [10, р. 81]. Вона веде до байдужості до проявів зла і атрофує публічний простір. Дозволяє можновладцям грати в популізм і тим формувати «міражі ідеальних образів».

Повертаючись до українських реалій, слід зазначити, що всі демократичні інституції і принципи конституціоналізму атрофовані клієнталізмом. Практика його adeptів (відміна електронного декларування, державні закупівлі на потреби армії тощо) підтверджує існування соціального прошарку, що панує над суспільством. Цей прошарок завдяки відсутності суб'єкта відповідальності, анонімності, імітацією демократичних процедур, а також практикою купування соціальної підтримки «народних мас» виробив вірування, що будь-які види соціального антагонізму можна загасити. Тобто, adeptи клієнтаризму, сповнені віри, що всі антагонізми або контролюються ними або взагалі зникли. Це переконання приречене на провал,

адже суспільний антагонізм являється не перебореною теорією марксизму, а онтологічним явищем будь-якого суспільства і, як зазначає Ш. Муфф, відмова від цього поняття є ілюзією. Ця віра, констатує дослідниця, «таїть у собі небезпеку, оскільки залишає нас неготовими до зустрічі з нерозпізнаними прояви антагонізму» [11, с. 2].

Втім, клієнтарні групи досі успішно маніпулюють громадською думкою, через локальні підзаконні акти, дисциплінарні практики, ЗМІ, нав'язують «репресивну толерантність». Ця практика ставить українське суспільство на грань «війни всіх проти всіх». Тимчасово затримує цей процес війна з РФ. Вона повернула громадянам безкомпромісне сприйняття дійсності, спонукала відмовитися від поділу зла на «мале» і «велике». Тобто широке коло громадян зреклися терпимості і по завершенні війни імовірно стануть на давню демократичну позицію – *pathesia* (вільного і відкритого слова).

В цих умовах толерантність повинна стати одним з механізмів нової «войовничої демократії». Тобто реформуватися в «автентичну толерантність», що базується на індивідуальній свободі переконань, відкритості демократичних процедур. До такої трансформації закликав ще К. Маннгейм, який писав: «лібералізм типу *laissez-faire* прийняв нейтралітет за терпимість. Ні демократична толерантність, ні наукова об'єктивність не означають, однак, що ми не повинні мати власної думки про те, що вважати істинним, або що нам не слід вступати в дискусію щодо справжніх цінностей і цілей життя. Терпимість передбачає лише те, що кожен повинен мати законну можливість викласти свої докази, і зовсім не означає, що ніхто не повинен їм вірити. Позиція нейтралітету в нашій сучасній демократії зайшла так далеко, що ми, керуючись лише справедливістю, зневірилися у своїх цілях, перестали думати про те, що потрібно мирне врегулювання, що треба врятувати свободу і зберегти демократичний контроль. Наша демократія має стати войовничою, якщо хоче вижити» [12, р. 7]. Успіх цього процесу в Україні залежить від багатьох факторів. Втім, головними з них є реакція клієнтарних груп.

Висновки. Слід зазначити, що виникла необхідність переформування поняття «толерантність» в юридичну форму. Автор вважає, що доцільним використовувати термін «не дискримінація» бо він менш спотворює змістовні діапазони толерантності і може бути ефективним інструментом захисту прав людини і верховенства права. Що ж до терміну «толерантність», то він залишається теоретичним поняттям, і може використовуватися як один із принципів нормотворчої діяльності. До цього слід юридично регламентувати межі толерантності – це принцип не може призупиняти право громадян виказувати свої переконання стосовно влади.

Ключовою передумовою демократичного, конституційного реформування України є подолання клієнтарної традиції (корупції що є слідством цього явища), яка в умовах хибно ліберальних практик можновладців пронизала всі суспільно-політичні сфери влади і затвердилась як системна інституція. В цих умовах державна влада стала вкрай не ефективною і антидемократичною, вона руйнує добросовісність як соціабельний принцип солідарності суспільства. Виходячи з означеного слід констатувати, що існує гостра потреба у дослідженні, здатних пояснити сучасні форми клієнталізму і методи його подолання в транзитному суспільстві.

Сучасна інверсія толерантності є діалектичним процесом розвитку суспільства, яка потребує постійної верифікації сенсу цього поняття. В реаліях сьогодення, завдяки підміні сенсів, толерантність стала засобом дисциплінарної влади, яка формує пасивний нейтралітет громадян до некомпетентних, аморальних практик. Вони базуються на клієнтарній традиції, яка онтологічно є авторитарно-утопічним мисленням і яка суперечить модерним ідеям свободи, конституціоналізму, демократії і формує «марно страждаючого» не здатного до самоствердження індивіда.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Foucault, M. The Subject and Power. *Critical Inquiry*, Vol. 8, No. 4 (Summer, 1982), Pp. 777-795. <http://www2.kobe-u.ac.jp/~alexroni/IPD2018%20readings/IPD1%202018%20No.8/Foucault%20Subject%20and%20Power.pdf> (дата звернення: 14.07.2023).
2. Костецька Л. М. Патрон-клієнтелізм: теоретико-історичний підхід. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. 2021. Том 32 (71). № 4. С. 8-16.
3. Пояркова Т., Плотницька І. Еволюція патрон-клієнтських стосунків у СРСР. *Ідеологія і політика*. №3(14). 2019. С. 11–20.
4. Мончак А. Нерівна приязнь. Клієнтарні взаємини в історичній перспективі. Київ : Темпора, 2020. 768 с.
5. Левінас Е. Між нами. Дослідження думки – про-іншого. Київ : 1999. 312 с.
6. Ludwig von Mises, *Liberalism: The Classical Tradition* / edited by Bettina Bien Greaves. Indianapolis, 2005, Liberty Fund, Inc. 171 p. [http:// Mises,Ludwig%20von%20-%20Liberalism%20\(PDF\).pdf](http://Mises,Ludwig%20von%20-%20Liberalism%20(PDF).pdf) (дата звернення: 14.07.2023)
7. Пуфендорф С. Про обов'язки людини і громадянина. Антологія лібералізму: політико-правничі вчення та верховенство права. Київ : 2008. С. 352-359.
8. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. У полоні Платоновських чарів. Т.1. Київ : Основи, 1994. 444 с.
9. Гюффе О. Демократія в епоху глобалізації. Київ : ППС–2002, 2007. С. 222–223.

10. Robert Paul Wolff, Barrington Moore, jr., and Herbert Marcuse, . A Critique of Pure Tolerance. Boston: Beacon Press, 1969, Pp. 117. <https://monoskop.org/images/5/55.pdf> (дата звернення: 14.07.2023).
11. Mouffe, C. The Return of the Political. London, New York: 1993. Verso. Pp. vii, 156. <https://monoskop.org/images/c/cb/.pdf> (accessed 14.07.2023).
12. Mannheim, K. Diagnosis of our time: Wartime essays of a sociologist. London, England: Routledge & Kegan Paul. 1943. Pp. 179 <http://mek.oszk.hu/18000/18060/18060.pdf> (дата звернення: 14.07.2023).

REFERENCES:

1. Foucault, M. (1982) The Subject and Power. Critical Inquiry, Vol. 8, No. 4, Pp. 777-795. <http://www2.kobe-u.ac.jp/~alexroni/IPD2018%20readings/IPD1%202018%20No.8/Foucault%20Subject%20and%20Power.pdf>
2. Kostetska, L. M. (2021) Patron-clientelism: a theoretical-historical approach. Academic notes of TNU named after V.I. Vernadskyi. Volume 32 (71) No. 4. P. 8-16. [in Ukrainian].
3. Poyarkova, T. Plotnytska I. (2019). Evolution of patron-client relations in the USSR. Ideology and politics. No. 3(14). P. 11–20. [in Ukrainian].
4. Monchak, A. (2020). Unequal friendship. Customer relations in historical perspective. K.: Tempora. 768 p. [in Ukrainian].
5. Levinas, E. (1999). Between us. The study of thought is about something else. K.: 312 p. [in Ukrainian].
6. Ludwig von Mises, (2005). Liberalism: The Classical Tradition / edited by Bettina Bien Greaves. Indianapolis, Liberty Fund, Inc. 171 p. [http:// Mises,Ludwig%20von%20-%20Liberalism%20\(PDF\).pdf](http://Mises,Ludwig%20von%20-%20Liberalism%20(PDF).pdf)
7. Pufendorf, S. (2008). About the duties of a person and a citizen. Anthology of liberalism: political and legal teachings and the rule of law. K.: P. 352-359. [in Ukrainian].
8. Popper, K. (1994). Open society and its enemies. Captivated by Plato's charms. T.1. K.: Osnovy, 444 p. [in Ukrainian].
9. Hofe, O. (2007). Democracy in the era of globalization. K.: PPS–2002, P. 222–223. [in Ukrainian].
10. Robert Paul Wolff, Barrington Moore, jr., and Herbert Marcuse, (1969). A Critique of Pure Tolerance. Boston: Beacon Press, Pp. 117. <https://monoskop.org/images/5/55/pdf>
11. Mouffe, C. (1993). The Return of the Political. London, New York: Verso. Pp. vii, 156. <https://monoskop.org/images/c/cb/.pdf>
12. Mannheim, K. (1943). Diagnosis of our time: Wartime essays of a sociologist. London, England: Routledge & Kegan Paul. Pp. 179 <http://mek.oszk.hu/18000/18060/18060.pdf>

Стаття надійшла до редакції: 5.11.2023

УДК 340.12+340.15+341

DOI: 10.36550/2522-9230-2023-15-11-15

Корнієнко Ольга Олександрівна,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри теорії та історії держави і права

ВНЗ «Університет економіки і права «КРОК»

e-mail: KorniyenkoOO@krok.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-2836-9585>

СУТНІСТЬ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ЗОВНІШНІХ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ ТА УГОРЩИНІ

На сьогоднішній день в теорії держави і права України та Угорської Республіки знаходимо саме поняття «функцій держави», їхні визначення, їхню класифікацію. Як в першому, так і другому випадках існує велика кількість різних думок, припущень, що таке функція та що до неї відноситься. Є більш традиційні, є порівняно незвичні. Наприклад, традиційними є поділ на зовнішні та внутрішні. В контексті незвичних є поділ на сталі та тимчасові чи ж на змішані. Тим не менш досліджуючи питання в комплексному підході спробуємо все ж знайти відповідь, що розуміти під зовнішніми функціями держави, запропонуємо таке визначення до наукового обігу, а також спробуємо встановити класифікацію таких функцій. Загальновідомо, що сама держава є досить складним та динамічним явищем, що потребує вчасного теоретичного осмислення. Безумовно такі потуги серед учених породжує як значні зусилля, так і породжує значні розбіжності серед яких вартує ще визначити ту єдину істину. Та це визначається об'єктивними умовами і законами суспільного розвитку. Чи то функції держави чи то її складова зовнішні є як встановлено в ході дослідження порівняно сталими, хоча це не дає підстави вважати їх стабільними, а скоріше навпаки. Це говорить лише про актуальність проведення досліджень, аналізів з даної тематики для оновлення роботи апарату держави та тим самим удосконалювати сам процес державотворення. Оскільки при ближчому дослідженні цієї категорії можна встановити як зрушення в державотворення, так і його занепад, який може міститися саме в невиконанні чи не узгодженості органів